

Олексій АРТЮХІН
Андрій БОЙКО-ГАГАРІН

ЩОДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СКЛАДОК ОДЯГУ НА МОНЕТАХ РУСИ

ON THE INTERPRETATION OF CLOTHING FOLDS ON RUSSIAN COINS

Монети великих князів Русі є цінними пам'ятками історії та культури, свідченнями української державності. Як вдало відмітив відомий радянський нумізмат українського походження І. Спаський, «Ідейне навантаження ніби домінує над безпосереднім економічним спонуканням у створенні цих монет»¹⁸.

Більшість дослідників розглядали монети Русі в контексті їх класифікації, метрології, топографії знахідок, менше торкаючись аналізу княжих знаків на монетах, а також аналізуючи зовнішність великих князів та елементи їх одягу. Відомі нумізмати І. Толстой та Н. Кондаков, описуючи виявлені у курганах старожитності, окрім намистин, фібул, браслетів та шийних гривен згадують також особливі прикраси – сережки із підвісними намистинами¹⁹, які також можуть бути характерними для стилю та одягу великих князів, зображених на монетах.

Дослідниця І. Свiчинська описує образ князя на монетах, відмічаючи його фізіологічні особливості – голене обличчя та вуса, а також на голові вінець із підвісками перпендуліями²⁰. Окремим питанням є інтерпретація прикрас на одязі, що нанесені на монетах у вигляді крапок. В каталозі руських монет М. Сотнікова позначає в описі монет Володимира Великого срібляників II типу як численні намистини²¹. Можна також припустити, що за аналогією із трактуванням крапок вздовж краю Євангелія як дорогоцінного каміння крапки на одязі князя можуть також бути визначені як нашите дорогоцінне або напів-дорогоцінне каміння, наприклад, перли. До речі, класик нумізматики пер. пол. ХХ ст. О. Орешніков неочікуваною інтерпретує численні крапки на одязі князя як кольчугу, визначаючи її наявність до образу князя-воїна²².

Щодо ліній, інтерпретованих більшістю дослідників як складки одягу, ми висловимо власне припущення. Не можна виключати тої імовірності, що вказані лінії можуть бути декоративними елементами, спеціально вишитими золотими нитками. Це припущення посилюється тією деталлю, що на монетах Святополка

¹⁸ Спасский И. Г. Накануне тысячелетия монетной чеканки Древней Руси. Нумизматика и сфрагистика. № 5. Киев: Наукова думка, 1974. С. 31.

¹⁹ Толстой И., Кондаков Н. Русскія древности въ памятникахъ искусства. Вып. 5. Курганныя древности и клады домонгольского периода. Съ 225-ю рисунками в текстѣ. С.-Петербургъ, 1897. С. 11.

²⁰ Вильчинська І. М. Історичні образи у сюжеті могилянської доби "Світопріємна свіча" Благовіщенського вівтаря Софії Київської. Софія Київська у новітніх дослідженнях. Київ, 2018. С. 82.

²¹ Сотнікова М. П. Древнейшие русские монеты X-XI веков. Каталог и исследование. М.: Банки и биржи, 1995. С. 46, № 52.

²² Орешников А. В. Денежные знаки домонгольской Руси. Москва, 1936. С. 70.

Ярополчича із написом «ПЕТРОС» упорядниці каталогу руських монет М. Сотнікова описує елементи на одязі князя, виконані зигзагами²³, що більш схоже на золоту нитку на одязі, аніж на складки з чіткими прямими лініями.

Дослідник А. Луців був близький до аналогічного висновку, натомість стверджував про те, що одяг князя складався із двох шарів із наповненням між ними ватою, а ці лінії дослідник інтерпретував як шви звичайною ниткою²⁴.

Згідно із спостереженнями дослідників курганів із слов'янськими старожитностями – І. Толстим та М. Кандаковим – проаналізовані предмети VIII – XII століття, практично, не зустрічаються як із золота, так і із прикрашенням дорогоцінним та напівдорогоцінним камінням, натомість в прикрашенні їх часто використані філігрань, скань²⁵. Цей факт може також свідчити про те, що одяг князів на монетах був прикрашений не дорогоцінним камінням, а золотими нитками, що і відображено викривленими лініями на полі монет, що раніше були визначені дослідниками як складки одягу.

Отже, ми висловлюємо думку про те, що лінії, інтерпретовані більшістю дослідників як складки плаща, можуть бути спеціальними декоративними елементами, нанесеними орнаментами золотими нитками на плащ або мантію.

Джерела та література

1. Вільчинська І. М. Історичні образи у сюжеті могилянської доби "Світоприймна свіча" Благовіщенського вівтаря Софії Київської. Софія Київська у новітніх дослідженнях. Київ, 2018. С. 78-86.
2. Луців А. Велика Русь – вільній Україні. Тернопіль: Збруч, 1999. 133 с.
3. Орешников А. В. Денежные знаки домонгольской Руси. Москва, 1936. 95 с.
4. Сотникова М. П. Древнейшие русские монеты X-XI веков. Каталог и исследование. М.: Банки и биржи, 1995. 320 с.
5. Спасский И. Г. Накануне тысячелетия монетной чеканки Древней Руси. Нумизматика и сфрагистика. № 5. Киев: Наукова думка, 1974. С. 31-49.
6. Толстой И., Кандаков Н. Русскія древности въ памятникахъ искусства. Вып. 5. Курганныя древности и клады домонгольского періода. Съ 225-ю рисунками в текстѣ. С.-Петербургъ, 1897. С. 11.

²³ Сотникова М. П. Древнейшие русские монеты X-XI веков. Каталог и исследование. М.: Банки и биржи, 1995. С. 111. № 211.

²⁴ Луців А. Велика Русь – вільній Україні. Тернопіль: Збруч, 1999. С. 27.

²⁵ Толстой И., Кандаков Н. Русскія древности въ памятникахъ искусства. Вып. 5. Курганныя древности и клады домонгольского періода. Съ 225-ю рисунками в текстѣ. С.-Петербургъ, 1897. С. 14.